

THE PROJECT GUTENBERG eBook OF HET EILAND VLIELAND EN ZIJNE BEWONERS, BY
FRANCIS ALLAN

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Het Eiland Vlieland en Zijne Bewoners

Author: Francis Allan

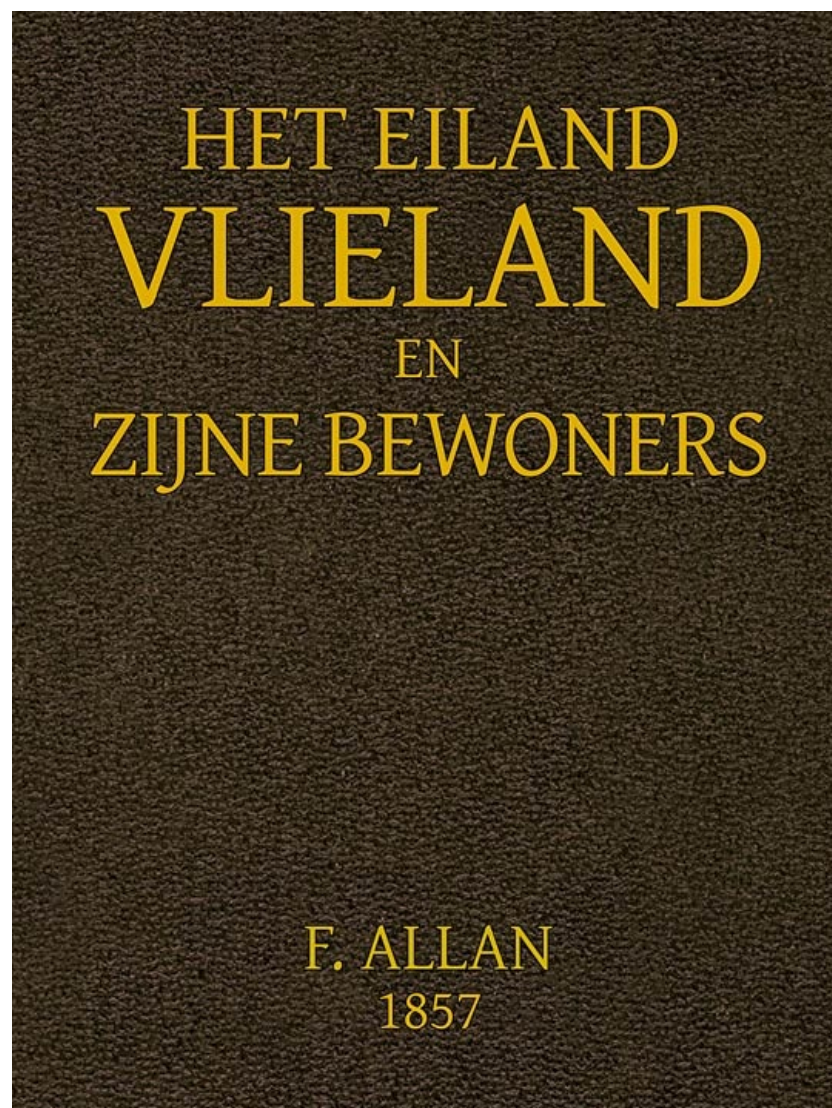
Release date: November 17, 2013 [EBook #44203]

Language: Dutch

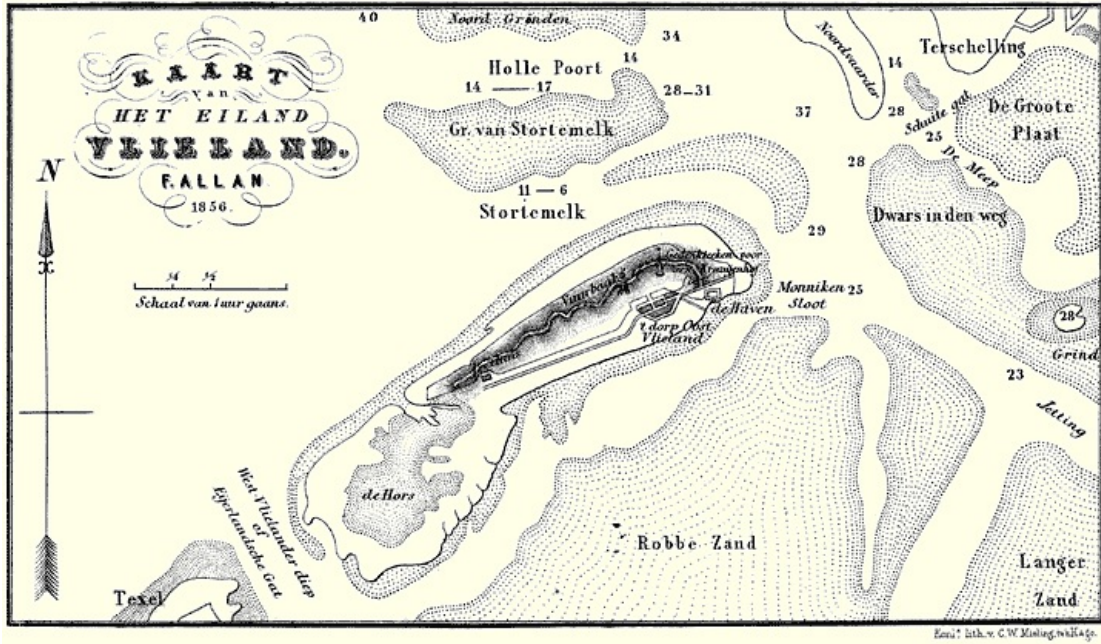
Credits: Produced by Jeroen Hellingman and the Online Distributed Proofreading Team at <http://www.pgdp.net/> for Project Gutenberg (This book was produced from scanned images of public domain material from the Google Print project.)

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HET EILAND VLIELAND EN
ZIJNE BEWONERS ***

[Inhoud]



GEDRUKT BIJ P. M. VAN DER MADE.



Kaart van het eiland Vlieland.

F. Allan
1856.

HET
EILAND VLIELAND

EN

ZIJNE BEWONERS.

GESCHETST DOOR

F. ALLAN,

Schrijver van het eiland Texel en zijne Bewoners.

~~~~~  
MET EEN KAARTJE.



AMSTERDAM,  
WED. BORLEFFS & TEN HAVE.  
1857.

HET  
EILAND VLIELAND

EN

ZIJNE BEWONERS.

GESCHETST DOOR

**F. ALLAN,**

*Schrijver van het eiland Texel en zijne Bewoners.*

MET EEN KAARTJE.

AMSTERDAM,  
WED. BORLEFFS & TEN HAVE.  
**1857.**

„Trek van den Noordpool naar de dorstige Abisijnen,  
Elk mint zijn sneeuwspelonk of dorre zandwoestijnen.”

[Inhoud]

[5]

[Inhoud]

## VOORWOORD.

*Gehoor gevende aan eene uitnoodiging, waarbij ik werd aangezocht, om, even als van de eilanden Texel, Wieringen, enz., ook van Vlieland eene beschrijving voor de pers te leveren, zoo bied ik met de uitgave van dit werkje mijnen Landgenooten de vervulling mijner belofte aan.*

*Ik vleije mij, dat ook aan dezen arbeid, even als aan andere mijner pennevruchten, een gunstig onthaal ten deel moge vallen; terwijl het mij, bij mogelijke feilen, aangenaam zal zijn, daarvan door den belangstellenden lezer onderrigt te worden.*

*Dit weinige zou genoegzaam kunnen zijn tot voorberigt, ware het niet, dat ik nog een aangenamen pligt te vervullen hadde: 't is namelijk de openlijke dankbetuiging, welke ik verschuldigd ben aan den Heer J. Kooij, Openbaar Onderwijzer op Vlieland, die mij bij de zamenstelling van dit werkje veel belangrijks omtrent ZEds. woonplaats mededeelde. Hem zij daarvoor mijnen innigen dank gewijd!*

[6]

*Dat dit werkje vele lezers vinde, wensch ik met al mijn hart.*

F. ALLAN.

Eiland Marken,  
12 Julij 1857.

[7]

[Inhoud]

## INHOUD.

|                                                                |       |
|----------------------------------------------------------------|-------|
| EERSTE HOOFDSTUK.                                              | Bladz |
| <a href="#">ALGEMEENE BESCHOUWING VAN HET EILAND VLIELAND.</a> | 9.    |
| TWEEDE HOOFDSTUK.                                              |       |
| § 1. <a href="#">HET VOORMALIGE DORP WEST-VLIELAND.</a>        | 21.   |
| § 2. <a href="#">HET DORP OOST-VLIELAND.</a>                   | 22.   |
| DERDE HOOFDSTUK.                                               |       |
| <a href="#">BIJZONDERE GEBOUWEN EN INRIGTINGEN.</a>            | 26.   |

## HET EILAND VLIELAND EN ZIJNE BEWONERS.

### EERSTE HOOFDSTUK.

## ALGEMEENE BESCHOUWING VAN HET EILAND VLIELAND.

Het eiland VLIELAND, dat thans ééne gemeente uitmaakt, behoort als zoodanig tot het arrondissement Hoorn, kanton Medemblik.

Het ligt op een half uur afstands N. O. van het eiland Texel, welke ligging naar men meent, zeer geschikt zou zijn tot eene vereeniging met laatstgenoemd eiland, en vatbaar voor eene bedijking, waardoor eene uitgestrektheid lands zou worden aangewonnen van p. m. dertig duizend bunders, grootendeels bestaande uit zeer goede kleigronden.

Van groot gewigt, voorwaar! zou zulk eene onderneming zijn: de instrooming der Noordzee zou daardoor verminderd, de zeegaten van Texel en Vlieland dieper, en een vast bolwerk verkregen worden voor de aan de Zuiderzee en aan de Wadden grenzende provinciën, wier zeeweringen en veiligheid, deze eilanden noodwendig van het grootste belang zijn; naardien de geweldige kracht van de door stroom en wind voortgestuwde watermassa, onophoudelijk strijd voert tegen de zeeweringen van de Friesche en Groninger Noordkusten.

[10]

Vlieland is een langwerpig, smal eiland. Van het Oost- tot het Westeinde heeft het eene lengte van ongeveer  $5\frac{3}{4}$  uren gaans; terwijl de grootste breedte misschien  $\frac{3}{4}$  uur bedragen zal. Het oostelijkste gedeelte is geheel met duinen bezet, terwijl het overige eigenlijk slechts eene zandbank is, *de Hors*<sup>1</sup> genaamd, welke bij hooge waterstanden geheel ondervloeit. Door het Eijerlandsche Gat<sup>2</sup> is het van het met Texel vereenigde Eijerland, en door den mond des Vliestrooms, van Terschelling gescheiden. Aan den zuid-oostelijken hoek des eilands ligt de nette, doch thans slechts voor binnenvaartuigen en kleine platboomde zeeschepen bruikbare haven, welke men alleen bij hoog water of half tij naderen kan. Uit deze haven komt men in de zoogenaamde Monnikesloot (waarvan straks nader), thans meestal enkel de Sloot<sup>3</sup> geheeten, welk vaarwater om de oostzijde van het eiland loopt, op het grootscheeps-vaarwater of Vliestroom uitkomt<sup>4</sup>, en door onderscheidene gaten in gemeenschap staat met de Noordzee. De voornaamste dezer gaten zijn Oud- en Nieuw-Stortemelk, waarvan echter alleen het laatste bruikbaar is. Het Nieuwe Gat, dat oostelijker ligt, behoort meer aan Terschelling<sup>5</sup>. Tusschen de Sloot en den mond van den Vliestroom ligt eene zandbank, de Rigchel genaamd, welke zich Noord- en Zuidwaarts, ter lengte van ongeveer een uur gaans uitstrekt, en met de hoogste watergetijden ondervloeit. Uit de haven loopt nog een vaarwater over den Wal (ook de Waard genoemd) ten zuiden van het eiland, waarvan alleen bij wassend of hoog water gebruik kan gemaakt worden, aangezien de Waard met de ebbe bijna geheel droog valt. Deze Waard zou (naar men mij mededeelde) bijzonder geschikt zijn tot eene indijking, daar zij, behalve eene daartoe zeer gunstige ligging, uit goeden kleigrond bestaat. Men vindt er vele en welvoorzien mosselbanken op. Zij strekt zich uit tot het oude Vlie, een vaarwater, dat bijna in eene oost- en westwaartsche rigting van den Vliestroom naar Texel vloeit.

[11]

Wat de naams-oorsprong van Vlieland aangaat, zoo meenen sommigen, dat deze gezocht moet worden in den vlietenden grond, die hier in der daad zeer belangrijk is. Deze meening lijdt echter, onzes inziens, schipbreuk op een ander gevoelen, dat meer grond van waarschijnlijkheid in zich bevat, en volgens hetwelk men in Vlieland een overblijfsel van het oude Flevum, Flevo, meent te bezitten. De oude oorkonden melden ons, dat er in het tweede vierde der 13<sup>de</sup> eeuw een geduchte watervloed heeft plaats gehad, die vooral de Holkamalanden, tusschen Westergoo en de eilanden Terschelling en Vlieland gelegen, overstroomde en aldaar de grootste verwoestingen aanrigtte. Het Vlie zou, in slechts weinige uren tijds, al het land, tusschen Noordholland en Friesland gelegen, overstroomd hebben, en de bewoners, bij het aanbreken van den dageraad het schrikbarend tooneel

aanschouwende, elkander hebben toegeroepen: „*Het is al Flie-land!*” En sedert dien tijd zou dit eiland zijnen naam erlangd hebben. Volgens Winsemius, moet deze stormvloed gesteld worden op den jare 1246, alhoewel wij weten, dat oude Friesche Aanteekeningen dit op 1237 stellen. Dus leest men bij de laatsten:

„*Da men schreef CIÖCCXXXVII da wasser ien heage zea in Frieslân.*” (Toen men schreef 1237, was er eene hooge zee—vloed—in Friesland.)

In vorige eeuwen was Vlieland vereenigd met Texel, doch gescheiden van Terschelling; terwijl er tusschen dit laatste en Vlieland eene rivier in de Noordzee vloeide, welke naar sommiger gevoelen de Vecht, of, volgens andere schrijvers, de mond van het meer Flevo was. Uit deze rivier werd ten jare 1213 eene sloot of grift gegraven langs Vlieland naar Texel, welke, te digt aan de Noordzee gebragt, aanleiding heeft gegeven tot eene doorbraak, die de scheiding van beide genoemde eilanden ten gevolge had.

Ziet hier, welke omstandigheden tot deze doorgraving aanleiding gaven.

Onder de vele geduchte stormvloeden, welke ons vaderland in den loop der eeuwen teisterden, moeten vooral ook genoemd worden de St. Juliaansvloed van 1164 en de Allerheiligen-vloed van 1170. Deze zoo hoogst noodlottige vloeden, en vooral de eerstgenoemde, rigtten in ons vaderland de ontzettendste verwoestingen aan. Het water, door den geweldigen en aanhoudenden orkaan voortgestuwd, rees zoo hoog, dat de zee, volgens geloofwaardige berigten, zelfs tot Utrecht opliep, voor welke stad men toen kabeljaauw en anderen zeevisch ving. Gansch Noordholland en Friesland werden overstroomd; de landen op de Waard, reeds eenmaal aan de baren onttoogen, werden andermaal ingezwolgen; terwijl er een gat scheurde tusschen de eilanden Vlieland en Texel, en de golven zich eenen weg baanden tot nabij de Hondsboschen, zoodat het land, waarop Huisduinen, den Helder en Texel lagen, kort hierna een *eiland* werd genoemd.

In Friesland vooral, was de schade aan de binnendijken zoo belangrijk en groot, dat vele eigenaars der omliggende landerijen, niet bij magte, om in de herstelling te kunnen voorzien, hunne landen aan de kloosterheeren van Lidlum en Ludingakerk gaven en dezelve verlieten<sup>6</sup>. De abten en monniken van beide kloosters zagen het in, wat voordeel zij voor zich en voor hunne opvolgers van de noodige bedijkingen zouden kunnen erlangen. Die van het eerstgenoemde klooster, hadden reeds een steenen huis (stins) gebouwd, en ook het Monnikenhuis te Weidum gesticht, met oogmerk, om door hunne leeebroeders de aangeslibte gronden tot bezaaijing of ossenweiden te doen bewerken. Zij trachtten nu nog grootere voordeelen te genieten, en sloten derhalve eene overeenkomst met alle omliggende eigenaren, waarbij zij zich verbonden om de kosten van de geheele bedijking van het Oudland te dragen, tegen het genot der voordeelen van den aanwas. Zoo ontstond de dijk om de Middelzee, van Minnertsgea over Rauwert naar Stiens, en zoo werd eerlang deze geheele plas in vruchtbaar land herschapen. Dit gaf, zoo als trouwens ligtelijk is na te gaan, aan de reeds rijke kloosters aanzienlijke voordeelen. Dan, wel verre dat de kloosterlingen zich met hetgene zij bezaten, tevreden zouden gesteld hebben! Integendeel, met de vergrooting hunner rijkdommen, nam ook de begeerte tot het bezit van meerdere schatten toe: met de uitbreiding hunner bezittingen, wies ook de zucht om hunne schatkist te stijven, te meer aan. Om de aanslibbing te bespoedigen, hunne landerijen tegen overstrooming te beveiligen, en door eene gemakkelijke communicatie den bloei van hunnen handel te bevorderen, lieten zij onderscheidene doorgravingen en waterleidingen maken, welke aanleg, gelijk zulks, helaas! te laat bleek, de treurigste gevolgen na zich sleepte. Het was vooral de vermaarde abt van Lidlum, Gerhardus, die den kloosterlingen den aanleg van een kanaal tusschen Vlieland en Terschelling, ontried. Zijne wijze raadgevingen en gegronde aanmerkingen leden echter schipbreuk op de waanwijsheid en het eigenbelang der ontwerpers, en, zoo als wij bevorens reeds hebben aangemerkt, volvoerden zij in 1213 hun plan van kanalisatie, dat in lateren tijd zoo grooten invloed oefende op de gesteldheid der Zuiderzee in het algemeen. Immers, zij lieten eerst eene gracht graven van Harlingen tot aan Grind<sup>7</sup>, welke thans nog het gewone vaarwater is, en de Harlinger Jetting (d. i. *uitwatering, gieting*) genoemd wordt, en van daar de Slenk of Monnikensloot tot aan het eiland; en dit een en ander gaf aan het steeds meer en meer indringende geweld der Noordzee, van tijd tot tijd gelegenheid om ten Westen en Noordwesten van Friesland, en later ook meer zuidelijk, al het land te verwoesten<sup>8</sup>.

Even als de oppervlakte van de overige eilanden (Texel, Terschelling, Ameland, enz.), welke den noordelijken schutsmuur van ons vaderland tegen de Noordzee uitmaken, zoo is ook die van Vlieland, door gedurige overstroomingen en stormvloeden ontzettend afgenomen. De omliggende platen bewijzen dit ten duidelijkste; terwijl het door de zee verzwolgen dorp West-Vlieland, daarvan mede ten sprekendste bewijze strekt. De aanleidende oorzaak van het wegspoelen van West-Vlieland was een fluit of ander vaartuig, dat bij eenen hevige Noord-Westen

[12]

[13]

[14]

storm op het strand geslagen werd; waardoor eene opening in den dijk (zeker een stuifdijk) ontstond, door welke de zee naar binnen drong, en van tijd tot tijd een kreek of slufteer vormde, welke dat gedeelte, waarop West-Vlieland lag, van het overige eiland afscheidde. Slechts bij laag water was deze kreek doorwaadbaar. Vóór omstreeks 60 à 70 jaren bestond zij nog; doch nu is zij weêr digt gespoeld of gestoven. Die kreek vereenigde dus de Noordzee met de Zuiderzee, even als zulks vroeger ook op Ameland het geval was, toen de *Slenk* dáár nog in wezen was.

Het ontstaan van genoemde kreek moet hebben plaats gehad in het begin der 18de eeuw, en bepaaldelijk op den 26 Februarij 1714, toen ook de kerk instortte.

Na zoo veel grondverlies is van Vlieland slechts eene lange en smalle strook gronds overgebleven, welke zich in hare lengte van het zuidwesten naar het noordoosten uitstrekt, in welke rigting het gansche eiland, met inbegrip van de Hors en andere buitengronden, eene lengte heeft van zes uren gaans.

[15]

Volgens kadastrale opmeting beslaat Vlieland thans eene oppervlakte van ongeveer 5215 bunders en 70 vierkante roeden, waarvan ruim 1689 bunders belastbaar land. Aan de zeezijde wordt het eiland door duinen tegen het geweld der baren beveiligd. De voornaamste dezer duinen, welke door onderscheidene min of meer uitgebreide vlakten of valleijen afgewisseld worden, zijn: het *Oostersche lid*<sup>9</sup>, *Koois-lid*, *Veems-lid*, *Viamens-lid*, het *Oude Huizer-lid*<sup>10</sup>) en het *Meeuwenduins-lid*. De belangrijkste valleijen zijn: de *Oostersche Vallei*, de *Vallei beoosten de voormalige vuurbaak*, de *Koois-Vallei*, benevens de *Ooster- en Westervalleijen van Malgom*<sup>11</sup>.

Vlieland's bodem, geheel uit zandgrond bestaande, neemt vooral aan den Noordkant zeer sterk af, welke afneming, indien zij zoo voortgaat, als dit in de laatste honderd, of zelfs gedurende de jongstverloopene vijftig jaren het geval was, met grond vreezen doet, dat de Noordzee zich te dezer plaatse eenen nieuwen en zeer gevaarlijken doortogt naar de Zuiderzee banen zal, iets, dat met betrekking tot de daaraan grenzende provinciën, de meeste bekommering baren moet, zoo dit gevaar niet bij tijds door de noodige maatregelen van voorzorg wordt afgekeerd<sup>12</sup>. Van groot belang is daarom de duinbeplanting met helmriet. „Het is,” zegt zeker schrijver, „bijna onbegrijpelijk hoe (Vlieland) dus zijn behoud in dit opzigt, niet aan millioenen schats, maar aan deze plant en aan eenige bossen stroo en dunne takjes, waarin het helmriet vastgezet wordt, te danken heeft, dewijl opene vlakten daardoor thans van bevestigde duinen voorzien zijn. Door de aanplanting van dit helmriet, welks lange taaije en vezelachtige wortelen zich, al kruipende, soms wel zes voeten verre om zich heen in het dorre zand uitbreiden, worden de duinen middellijk voor verstuiwing bewaard; terwijl de grond bovendien, door verrotting en natuurlijke bemesting, van tijd tot tijd eenigzins vruchtbaarder wordende, aanleiding ontvangt, dat ook andere planten daarin ontkiemen en tot de vastheid van de anders losse zandheuvelen bijdragen, ten einde den sterksten stormen wederstand te bieden. De vermindering van de oppervlakte van dit eiland is vooral zichtbaar op eene kaart van Vlieland, welke ten jare 1795 door den landmeter Peereboom vervaardigd werd, vooral, wanneer men die grondteekening vergelijkt met de plaats waar het dorp West-Vlieland heeft gelegen. Doch, behalve dit een en ander, is er nog meer dat van Vlielands voormalige grootere uitgestrektheid getuigt. Zoo lag er, in het laatste gedeelte der voorgaande eeuw, op den Noordoosthoek, bij de groote doch onbeplante duin, het *witte Lid* genaamd, eene batterij, welke thans door de zee verzwolgen is<sup>13</sup>.

[16]

Vroeger vond men in de reeds genoemde valleijen, hier en daar eenig groen. Dan, door de hevige stormen die in 1834, 1835 en 1836 plaats grepen, werd het ten eenen male, door verstuiwingen, onder het zand bedolven<sup>14</sup>. Ook de *Helianthemum*, die hier vroeger welig tierde, is geheel verdwenen. De grond is echter voor vele soorten van houtgewas geschikt; terwijl men zich sedert 1843, meer algemeen op den verbouw der aardappelen heeft toegelegd, welke zeer voldoende resultaten oplevert: de vrucht is van uitmuntende hoedanigheid. Men heeft er twee velden, het *Oostersche-* en het *Westersche Veld* geheeten, waarvan het laatste telken jare, door afkabeling der zee, kleiner van omvang wordt. De uitgestrektheid dezer velden is nogthans ter naauwernood toereikend voor het onderhoud van een twintigtal runderen en paarden welke met een veertigtal geiten, den algeheelen veestapel van dit eiland uitmaken. De grond is echter niet geschikt voor de schapenfokkerij, dewijl deze dieren er bijna allen ongens (ziek) worden. Het noodige hooi kan hier, bij gemis van genoegzaam gras-land, evenmin gewonnen worden; zoodat dit van elders moet worden aangevoerd. Dit is dan ook het geval met de meeste levensmiddelen, manufacturen en brandstoffen, welke meerendeels van Harlingen aangebragt, of wel, door eigen schippers van dáár gehaald worden, en waarvan ieder huisgezin zich tegen den winter moet voorzien, even als of men eene lange zeereis gaat ondernemen; tot het doen van welke proviandering men hier nog te meer verplicht is, omdat men bij ijsgang of bij langdurige winters meermaals langen tijd van het verkeer met den vasten wal verstoken is.

[17]

De tuinen welke rondom Oost-Vlieland gelegen zijn, zijn tamelijk vruchtbaar, en worden hoofdzakelijk bewerkt tot verkrijging van moesgroenten, wat peulvruchten en, tot vermaak, eenige bloemen; terwijl die gedeelten der duinen, welke ontgonnen zijn, zeer welsmakende aardappelen opleveren.

De voortbrengselen van Vlieland zijn overigens van weinig belang, en bepalen zich tot eenige konijnen, meereenden en andere watervogels, wier eijeren hier in de valleijen in menigte gevonden worden. Visch wordt er weinig gevangen, daar het aan menschen ontbreekt, die zich op de vischvangst zouden kunnen toeleggen. Wel vissen sommige loodsen, doch die vangst is van geene genoegzame beteekenis, om als van algemeen belang beschouwd te kunnen worden. Vooral is de bot die hier gevangen wordt, van puike kwaliteit!<sup>15</sup>

[18]

De konijnen die zich nog in de duinen ophouden, worden, des winters vooral, met netten, strikken of geweren, gevangen, het vleesch hier meestal genuttigd, en de vellen uitgevoerd. Een vogelkooi zoude, onzes bedunkens, op Vlieland wel behoorlijke winsten opleveren; want er houden zich dikwerf aanzienlijke scharen wilde eenden, talingen, smeenten, enz., op. De veestapel is mede van geene groote beteekenis, en bij lange na niet voldoende om in de dagelijksche behoeften, anders dan van melk, te voorzien. In 1856 telde men op Vlieland (volgens eene ons verstrekte opgave) omstreeks een veertigtal koeijen en klein rundvee, 12 paarden, 8 schapen en 40 geiten.

De luchtgesteldheid op Vlieland is zeer gezond: de bewoners genieten over het geheel een vaste gezondheid; terwijl men er vele oude lieden aantreft, wier vlugheid, spierkracht en welvarend voorkomen, eenen veel lageren ouderdom doen vooronderstellen, dan zij inderdaad bereikt hebben. Nogtans werd de bevolking meermaals door de gewone inlandsche ziekten bezocht. Voor nog geen twintig jaren werden in bijna alle huisgezinnen één of meer leden door de *kinderziekte* geteisterd; nog geen tien jaren geleden stierven velen aan de *typhus*; en kinkhoest en mazelen, ontvolkten bijna de school geheel.

---

Zonder twijfel was Vlieland reeds bij de Romeinen bekend, vermits dat overwinnende volk gewoon was, zijne krijgsbenden en legertrein naar Oost-Friesland te brengen door den Rijn in de Drususgracht of Nieuwen IJssel, welke laatste, zoo als bekend is, door den veldheer Drusus, gegraven werd, ter verbinding van den Rijn met den IJssel, en van dáár verder door het Vlie, en dus ook wederom terug, hetgeen gemakkelijker en veiliger was dan door Overijssel en Salland, alwaar vele moerassen en woeste bosschen waren; of door het Munstersche, dat te dien tijde bewoond werd door volksstammen, die den Romeinen geenszins genegen waren, en waarvan de nederlaag van Varus, ten sprekendste bewijze verstrekt; ja, men meent zelfs, en niet zonder grond, dat de Romeinen, tijdens hunne oorlogen met de Friezen, op dit eiland eene wijkplaats, of wel eene stapelplaats hebben bezeten, gelijk zij zulks, ook op het naburige eiland Texel en elders gehad hebben<sup>16</sup>. Men wil ook, dat hier al zeer vroeg een Monnikenklooster geweest zij, dat aan den H. Stavo toegeheiligd was, doch later, even als zoovele andere gedenkstukken der vroegere geschiedenis van ons Vaderland is verwoest geworden.

[19]

Dat de oudtijds in deze streken verblijf houdende volken de veeteelt, en welligt ook den landbouw, als hoofdmiddelen van bestaan, beoefend hebben, schijnt, blijkens het opleggen eener belasting van *ossenhuizen* door Drusus aan de Friezen, buiten allen twijfel te zijn. De gedurige inbraken der Noordzee echter, welke zooveel vruchtbaar land, ook in deze gewesten, heeft verzwolgen, noodzaakten den bewoners, zich het noodig onderhoud door zeevaart en visscherij te verschaffen. Hiertoe werkte naderhand zeer mede de groote visscherij of Groenlandsvaart, zoodat Vlieland eenmaal vier en zeventig kommandeurs of kapiteins die op Groenland voeren, benevens nog een groot aantal scheepsgezagvoerders of grootschippers onder zijne bewoners telde; terwijl nog heden ten dage het grootste gedeelte der Vlielanders van de zeevaart het dagelijksch brood erlangt. Er wonen veel loodsen.

In het begin der zeventiende eeuw heerschte er op Vlieland eene algemeene welvaart, en was het sterk bevolkt, waarvan het aantal huizen dat vroeger 700 beliep doch thans tot op ongeveer 120 verminderd is, ten bewijze dienen kan. Vóór het jaar 1500 bestonden er vier in volle werking zijnde bierbrouwerijen, welke, in oorlogstijd verbrand, sedert niet weder herbouwd zijn.

[20]

Meermalen moest dit eiland in de rampen van den oorlog deelen. Zoo bedreven er de Engelschen in 1666 veel moedwil en schade; terwijl zij mede onderscheidene koopvaarders en andere vaartuigen op de reede van Vlieland verbrandden. Bijna eene eeuw vroeger, en wel in Oogstmaand des jaars 1575, was Vlieland door Caspar de Robles, Heer van Billij en Gouverneur van Friesland, deerlijk geteisterd.



- 1 Zie [Aanteekening I](#), hierachter.
- 2 Zie [Aant. II](#).
- 3 Zie [Aant. IV](#).
- 4 De Vliereede, waar de uitgaande en binnenvallende schepen geklaard en geloodst worden, is op het groote vaarwater, dat circa een half uur van de haven verwijderd is.
- 5 Zie [Aant. IV](#).
- 6 Fokke Sjoerd, *Beschr. van Friesl.* I D. p. 82. Schotanus, *Beschr. v. Friesl.* 4<sup>o</sup>. p. 19 en 315.
- 7 Zie [Aanteek. V](#).
- 8 Zie [Aant. VI](#).
- 9 Zie [Aant. VII](#).
- 10 Zie [Aant. VIII](#).
- 11 Zie [Aant. IX](#).
- 12 Zie [Aant. X](#).
- 13 In vroegeren tijd besteedde 's Lands hooge Regering veel zorg en kosten voor het behoud dier gronden, waarvoor nog in 1722 op haren last een dijk werd gelegd. Sedert dien tijd bepaalde men zich uitsluitend tot de beplanting der duinen.
- 14 In een oud aardrijkskundig werk, dat ten jare 1789 te Delft uitgegeven werd door M. Roelofswaert, las ik betrekkelijk Vlieland, o. a. het volgende: „Volgens hetgeen de Monster-commissaris ons verhaalde, wordt (Vlieland) door twee onheilen met zijnen ondergang bedreigd, te weten, het water en het zand; want het zand van de losse duinen, die na de verwoesting van het andere dorp (West-Vlieland) zijn overgebleven, stuift met veel woede (!) op het dorp (Oost-Vlieland) aan: en hoe spoedig er eene zandoverstroming kan plaats hebben, blijkt daaruit, dat weinige jaren geleden, van onder een duin, hetwelk toen afstooft, een geheel boerenhuis te voorschijn kwam, waarin de tinnen borden en lepels in de rakken nog gevonden werden.”
- 15 Zuidwaarts van het eiland, op de zoogenaamde waardgronden, liggen welvoorziene mosselbanken. Alleen des winters, wordt van dit product tot eigen consumptie eenig gebruikt gemaakt. In tijd van nood, zou men zich van dit voedsel zeer goed kunnen generen; zoo als in vroegere jaren, voor het arme gedeelte der bevolking, wel eens noodig is geweest.
- 16 Zie [Aant. XI](#).

[Inhoud]

## TWEEDE HOOFDSTUK.

[Inhoud]

### § 1.

#### HET VOORMALIGE DORP WEST-VLIELAND.

Weinig is er in geschrifte meer bekend van het voormalige dorp West-Vlieland, dat, blijkens den naam, aan de westzijde des eilands lag, en door tal van watervloeden, die er van omstreeks het midden der 17de tot aan het midden der 18de eeuw plaats vonden, geheel verwoest werd; zoodat men nu, ter plaatse waar dat dorp plagt te staan, eene diepte peilt van 15 vademen waters. Voor ettelijke jaren bespeurde men des zomers, bij stil weder en zeer lagen waterstand, op het uiteinde van de Hors, nog het plaveisel van de Kerkstraat. Nadat Oost-Vlieland van West-Vlieland was gescheiden, kreeg het een eigen leeraar. De eerste die in deze gemeente het predikambt vervulde, was Hendrik Jansz., die in 1598 herwaarts beroepen, reeds vijf jaren later, uit hoofde van den ongunstigen staat zijner gezondheid, Emeritus werd.

Veel en groot waren de tegenspoeden, waarmede die van West-Vlieland te kampen hadden. Zoo stortte hunne oude kerk in door eenen hevige orkaan, die plaats had op den 26sten Februarij 1714. Wel bouwde men toen een ander bedehuis, meer binnen- of landwaarts in, doch ook dit gebouw werd welhaast een prooi der inbrekende zee, daar het, door deze ondermijnd, eindelijk in slagtaande des jaars 1727, door de golven werd verzwolgen. Men rigtte daarna, zoo goed mogelijk, eene particuliere woning tot het houden van de openbare eerdienst in, waarin de laatste predikant van West-Vlieland, met name Gerardus Petten, tot aan 1736 de dienst heeft waargenomen, toen hij deze Gemeente verliet en naar Huisduinen

vertrok. Te dien tijde was er nauwelijks eene enkele woning overgebleven; allen werden door de zee verzwolgen, zoodat er thans zelfs geen spoor meer overig is van eenig gebouw hoegenaamd<sup>1</sup>.

[Inhoud]

§2.

## HET DORP OOST-VLIELAND.

Oost-Vlieland was, vooral ten tijde van deszelfs vroegeren bloei, toen het uit drie regte straten bestond, een regt bevallig, wel bebouwd dorp. Het bestaat thans voornamelijk uit eene regte straat, welker plaveisel in het midden vervangen is door een Mac-Adam en ter wederzijde beplant met hoog opgaande boomen. Deze hoofdstraat bestaat eigenlijk uit eenen breeden rijweg, ter weder zijde waarvan zich een breed bestraat voetpad<sup>2</sup> uitstrekt, dat door de genoemde boomen van den rijweg is afgescheiden. Wel verre echter, dat deze plaats zich nog in vroegere welvaart verblijden mag, verkeert het thans in eenen armelijken en meer vervallen toestand. Men vindt er even buiten de dorpskern aan den voet der duinen, een groote waterput, welke voor 1600 personen, zeer gezond water kan bevatten, en waaruit de schepen zich, vroeger echter veel meer dan thans, meermalen van het noodige drinkwater voorzien. Behalve deze, zijn er in het midden der Groote of Langestraat nog drie brandputten, welke hier in geval van brand ten eene male onmisbaar zijn.<sup>3</sup> De kom van het dorp bevat circa 120 huizen die meestal van rooden steen opgetrokken, en over het geheel ruim zijn gerigt. De bevolking, welke bijna geheel Hervormd is, maakt met de overige bewoners des eilands ééne Gemeente uit, welke tot de Classis van Alkmaar, Ring der eilanden, behoort, en ongeveer 650 zielen telt, waarvan 300 Ledematen. De eerste predikant die hier in de toenmaals gecombineerde Gemeenten van Oost- en West-Vlieland het leeraarsambt bekleedde, was Willem Gillesz., die, alhier beroepen in 1575, in 1577 ontslagen werd. De beide gemeenten werden eenige jaren later gescheiden, en wel, tijdens de dienst van den predikant Hendrik Pieters Dockman, die, in 1583 herwaarts beroepen, in 1597 naar Venhuizen vertrok. In 1598 bekwam Oost-Vlieland alléén tot herder en leeraar, D<sup>s</sup>. Jan Dibbitsz.

[23]

De kerk, die reeds vóór de hervorming in aanzijn was, was oorspronkelijk eene parochie-kerk, welke door de Graven van Holland begeven werd; terwijl de instelling door den Officiaal van Utrecht geschieden moest. Ten jare 1415, was zekere Engelbertus Willemszoon, wonende te Rotterdam, hier pastoor, die bij afwezigheid een jaarlijksch inkomen genoot van zes ponden Vlaamsch of 36 gulden Hollandsch. Deze Pastorie had geene vaste goederen, dewijl de landerijen, die er vroeger aan behoorden, en waarop vijftien runderen konden weiden, door de zee verzwolgen waren. Om een goed onderpastoor te hebben, bragten de landlieden echter de noodige gelden gewillig op, tot een behoorlijk onderhoud van den Geestelijken noodig. Behalve deze, bij wijze van hoofdelijken omslag, opgebragte gelden, trok de Pastorie nog een zeker hoofdgeld, dat zoo wel over menschen als over vee werd omgeslagen, zoodat acht hoofden één Filipsgulden, dat is: f 1,25 Ct., benevens eene bepaalde hoeveelheid boter, moesten opbrengen.

[24]

Zoo doende bestonden alle inkomsten dezer Pastorie met lasten en al, in 90 Rhijnsche- of 125 Hollandsche Guldens.

De Koster werd door de kerkmeesteren en huislieden aangesteld, doch hij genoot geene vaste inkomsten of voordeelen.

Tegenwoordig is de kerk een goed onderhouden kruisgebouw, zonder orgel of toren doch van binnen bevat zij eene gaanderij, die vroeger tot zitplaats der weezen diende, doch thans niet meer in gebruik is. De kerk werd ten jare 1840 tegelijk met de Pastorie, merklijk verbeterd, tot welke herstellingen 's Rijks schatkist en het fonds voor Noodlijdende Kerken, ieder eene som van duizend guldens verstrekte; terwijl de overige kosten door de gemeente zelve gedragen werden.

Weleer was hier ook eene Doopsgezinde Gemeente; doch door het steeds afnemen van het aantal leden, is zij te niet gegaan. Hare voormalige kerk diende vroeger tot pakhuis van gestrande goederen. Tegenwoordig strekt zij tot magazijn der Maritieme goederen tot het loodswezen alhier behoorende. De laatste predikant der Doopsgezinde Gemeente was Adriaan Vrijer, die hier in 1778 zijn dienstwerk aanvaardde, en twintig jaren later overleed.

De welingerigte school, welke ten jare 1839 gebouwd is, wordt doorgaans door een getal van 120 kinderen, van 4-14 jaren bezocht. De eerste steen van dit gebouw werd gelegd door den Heer D. C. Harinck, Visitator alhier, en President

[25]

der plaatselijke School-commissie.

Als eene meldenswaardige bijzonderheid van Oost-Vlieland, meenen wij te mogen noemen, eene der koperen lichtkronen in de kerk, zijnde een geschenk van den vlootvoogd M. A. de Ruiter, met wiens beeldtenis zij prijkt<sup>4</sup>.

[26]

<sup>1</sup> Een overblijfsel van, of liever *uit* de voormalige Westvlielandsche kerk wordt nog bewaard in de klok van de kerktoren op het Bikkerseiland te Amsterdam (Zie voorts [Aant. XII.](#))

<sup>2</sup> Op Vlieland is iedereen verplicht de straat voor zijne woning te onderhouden.

<sup>3</sup> Nog is er eene put aan het Westeinde van het dorp, tegen de duinen, die water oplevert even goed als regenwater, waarom in den zomer van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, waterdragers van en naar die put gaan, om zich van dat water te voorzien. Al de voorschreven putten worden onderhouden door de administratie der Armen-Inrigting, ten behoeve waarvan elk huisgezin 's jaarlijks slechts 30 cents betaalt.

<sup>4</sup> Zie [Aant. XIII.](#)

[Inhoud]

## DERDE HOOFDSTUK.

### BIJZONDERE GEBOUWEN EN INRIGTINGEN.

Behalve hetgene wij tot hiertoe wetenswaardigs van Vlieland hebben opgegeven, verdienen nog de volgende bijzonderheden aan de aandacht onzer Lezers aangeboden te worden:

1°. Aan den westkant van het eiland, op eenen afstand van ongeveer 1½ uur, in de duinstreek, staat het *Rijks-Post-Veerhuis*. Dit gebouw stond vroeger meer westwaarts, doch werd, uit hoofde van de verstuiving der duinen, ten jare 1838 op zijne tegenwoordige standplaats gesteld en merkelijk vernieuwd. Het werd vroebewoond door den postschipper en diens huisgezin, die elken nacht, met hoog water, naar Texel zeilde, om de brieven af te halen en over te brengen.

Ten gevolge eener verandering in het postwezen, is het post-veerhuis, thans onbewoond. De postmeester, die het vroeger bewoonde, en die de brievenmalen van Vlieland en Terschelling meestal bij nacht aan het Eijerlandsche huis (op Texel) bragt, en van dáár de brievenmalen voor Vlieland en Terschelling terug nam, is sedert Januarij 1857 ontslagen en vervangen door een schipper, te Cocksdoorp woonachtig, die nu elken middag, omstreeks 12 ure, na aankomst der post van het Oude Schild op Texel, van de Roggesloot of het Eijerlandsche strand vaart tot de Vliehors, waar een postillon te paard, die des voormiddags ten 10 ure van Oost-Vlieland vertrekt, de brievenmalen verwisselt en des namiddags omstreeks 3 ure weder te Oost-Vlieland aankomt, met de brieven en nieuwsbladen, den vorigen avond te Amsterdam, of elders, op de postkantoren bezorgd. De postschuit van Terschelling komt, zooveel zulks mogelijk is, 's morgens voor 10 ure te Vlieland aan, en vertrekt eerst 's namiddags na aankomst der Vliepost, om ook denzelfden dag te Terschelling te zijn. Aan het distributiekantoor te Oost-Vlieland komen de brieven, enz. aan, en worden voor Terschelling door een postlooper naar de haven gebragt, die tevens verplicht is, 's morgens bij het aankomen van de Terschellinger postschuit, het brievenmaal van de haven te halen en op het postkantoor te bezorgen. De *Postpraaidienst* voor de ter reede van Vlieland liggende of aankomende schepen, is nog niet geregeld, wordende deze door de Visiteurs, met behulp der loodsen, waargenomen.

[27]

2°. Nabij het bovengenoemde Post-Veerhuis, staat eene *Quarantaineloods*. Deze is sedert eenigen tijd verkocht, en zal welligt spoedig worden afgebroken.

3°. Oostwaarts van het voormelde Rijks-Post-Veerhuis, heeft men eene loods van de *Noord- en Zuid-Hollandsche Redding-Maatschappij*; terwijl eene tweede loods dierzelfde Maatschappij in het dorp staat, beide voorzien van alle hulpmiddelen, welke bij het stranden van schepen noodig zijn tot redding van schipbreukelingen.

Eene belangrijke stranding had er plaats, op het toenmalige strand van Vlieland, waar nu meer dan twintig vademen waters staat, in Augustus 1799, toen hier het goudschip *the Lutine* totaal verongelukte; bij welke gelegenheid er slechts één enkel man van de vijf honderd schipbreukelingen behouden aan wal kwam. In datzelfde jaar werd een gedeelte van het toen verloren goud, zijnde Spaansche matten en staven, ter waarde van ruim tweemaal honderd duizend gulden, onder de leiding van den heer Robée, Baljuw van Terschelling, uit het water opgevischt; en, naardien er in het verongelukte schip zulk een aanzienlijk kapitaal geladen was

geweest, heeft men later nog vele pogingen aangewend, ook met een duikerklok en met den toestel des Heeren van Geuns, te Haarlem, vooral onder de leiding van den heer Pieter Eschauzier, toen strandvonder van Terschelling, welke echter met geen gunstigen uitslag zijn bekroond geworden. (Zie [Aant. XIV.](#))

4°. Voorts bestaat er op Vlieland eene inrigting tot verpleging van arme schipbreukelingen, welke in het *Armhuis* steeds voor 24 drenkelingen, de noodige hemden en andere gemaakte kleedingstukken in gereedheid houdt.

5°. Na den verschrikkelijken watervloed<sup>1</sup> van Februarij 1825, heeft men eenen aanvang gemaakt met den aanleg eener fraaije *Haven*, welke in 1829 voltooid is geworden. Nogthans wordt zij hoogst zeldzaam door koopvaardij-schepen bezocht, aangezien het vaarwater, de Monnikensloot, welke derwaarts leidt, geene genoegzame diepte meer bezit. Jammer dat de toegang tot deze haven bovendien nog belemmerd wordt door eene zandplaat, welke zich voor de monding heeft gezet.

Ten zuiden van het dorp heeft men, om de toegang van het zeewater naar hetzelfde te beletten, in 1826 een zeedijk gelegd, welke ter lengte van 725 ellen, boven vol zee gelegen is, en die door een oeverwerk, dat zich langs het Oostersche-veld uitstrekt, aan het havenwerk is verbonden. Dit werk nam eenen aanvang in 1832, en was in 1838 voltooid. Voormaals bood de Monnikensloot eene veilige legplaats aan aan een groot getal schepen, vooral koffen en smakken, die hier dikwerf in zoogenoemde winterlaag lagen.

6°. Oudtijds bestond hier een *Weeshuis* en *Armhuis*. Het eerste is opgeheven, en de Diaconie heeft zich ook belast met de verpleging der Weezen in het *Oude-Mannen-Vrouwen- en Kinder-huis*, welke inrigting gewoonlijk het Armhuis genoemd wordt.

[29]

7°. Het *Raad- of Gemeentehuis*, welks bouw in 1855 bij publieke aanbesteding aangenomen werd door den Heer P. Pronk, van Texel, voor eene som van twee duizend twee honderd en twintig gulden, werd gesticht, gedeeltelijk op dezelfde plaats waar het oude raadhuis stond, n.l. aan de noordzijde van de Groote Straat, tegen over het schoollokaal, en is met een houten rasterwerk van den publieken weg gescheiden.

Het is niet groot van omvang: slechts 10 Ned. ellen lengte bij eene breedte of diepte van 5 Ned. ellen. In het midden van den voorgevel is eene dubbele deur, dienende tot ingang, door welke men in een gang of portaal komt, waarop de deuren der onderscheidene vertrekken uitkomen. Aan de rechterzijde is de Raadkamer; terwijl men aan den anderen kant de Secretarie vindt, beiden voorzien van het noodige ameublement, kasten, tot berging van het Gemeente-Archief, en nissen tot plaatsing van kagchels.

Op den zolder bevindt zich een uurwerk, geplaatst tusschen vier stijlen, waarop eenen kleinen koepeltoren rust, die echter te laag is om de klok over de geheele Gemeente te kunnen doen hooren. Overigens bevat het gebouw weinig merkwaardigs. Dat wat opmerking verdient, is eene schilderij, voorstellende de kerk van het voormalige dorp West-Vlieland; terwijl het „*zwaard van Justitie*” en de speer, de gedenkteekens van Vlielands voormalig eigen regt, dat sedert 1811 opgehouden heeft te bestaan, hier nog bewaard worden.

Tijdens het bestaan van Vlielands eigen regt, werd op dit Raadhuis regt gesproken in het hoogste ressort. Zoo werd ook hier, onder anderen, de moordenaar van de moeder van Koert Smit, logementhouder op Vlieland, levend geradbraakt<sup>2</sup>.—Als eene bijzonderheid van het oude strafregt, zag men in den voorgevel van het oude Raadhuis eenen ijzeren beugel, met twee kei- of rolsteen, hangen, welke men een gevallen meisje om den hals hing, en zoo ten toon stelde. Onzes oordeels, een bewijs voor de strengheid der wetten, die hier eenmaal, ter handhaving van zedelijkheid, in toepassing werden gebracht; iets, dat voorzeker van de vroegere reinheid van zeden der Vlielanders een krachtig getuigenis geeft.

[30]

8°. Sedert 1838 staat op de hoogste duin bewesten het dorp, niet verre van de plaats waar eertijds op een licht of vuurbaak, bij nacht een kolenvuur brandde, een *lichttoren* van de tweede grootte, wiens top (de hoogte van het duin daaronder begrepen) 40 Ned. ellen boven volzee verheven is. De vroegere vuurbaak is vervangen door een *gedenkteeken*, opgericht ter eere van den Generaal Kraaijenhof, ter aanwijzing van de punt der driehoeksmeting op dit eiland, waarnaar genoemde Generaal zijne kaart heeft vervaardigd. Dit gedenkteeken staat op 53° 17' 48" N.B. en op 5° 3' 19" O.L.

Eindelijk staat op Vlieland aan de Noordzijde van het dorp één korenmolen, die ook als baak in zee van dienst is.

1 In den avond van den 3den Februarij van bovengenoemd jaar woei op dit eiland de wind uit het west-noordwesten. De storm groeide tot een volslagen orkaan aan. De vloed was buitengemeen hoog, en de zee werd zoodanig opgestuwd, dat het water 3.05 Ned. ellen boven gewoon peil, in het dorp, in de huizen stond, waardoor aan den zuidkant van het dorp, de wallen, stekken en onderste voetingen der huizen, voor het meerendeel losgerukt en weggeslagen werden; terwijl eene aanzienlijke hoeveelheid levensmiddelen, die in de achterhuizen lagen, en andere roerende goederen, wegspoelden of door het zeewater bedierven.

2 Naast het Raadhuis staat nog een schuurtje dat een klein gedeelte is van een groot gebouw, waarin de arme oude lieden van West-Vlieland werden opgenomen en verpleegd, nadat hun dorp was weggespoeld en daarom het West-Vlielanders Armhuis werd genoemd, in onderscheiding van het Oost-Vlielandsche.

[Inhoud]

## VIERDE HOOFDSTUK.

### VLIELANDS BEVOLKING.

Over het geheel doen de Vlielanders zich niet ongunstig kennen. Jegens vreemdelingen zijn zij voorkomend en dienstvaardig, en met eenvoudige hartelijkheid deelen zij van hetgene hunne tafel oplevert mede. Hunne levenswijze is zeer eenvoudig. Men vergenoegt zich met de soberste spijsen en dranken, uitgenomen bij zoogenaamde partijen of onderlinge zamenkomsten; waarbij echter de matigheid nimmer uit het oog wordt verloren. Eenvoudige gulheid en ongekunstelde vrolijkheid zitten daarbij steeds voor; terwijl men onderling in den meest gewenschten vrede verkeert. Op *mooije kleëren* wordt, vooral door het jongere geslacht, grooten prijs gesteld, en het naäpen van hetgeen de mode als fraai voorschrijft, is ook op deze geïsoleerde plaats gewoonte geworden. Uitgenomen de wijze van begraven bestaan er op Vlieland geene bijzondere gewoonten of vermaken meer, even min als elders onbekende kinderspelen. Ieder jongen heeft een scheepje, om des zomers aan de zuidzijde des eilands, op de Waard, als het hoog water is, te zeilen. Zwemmen wordt bijna niet gedaan, ofschoon bijna alle Vlielandsche jongens moeten varen. Het begraven geschiedt nog eigenaardig: ofschoon bijna alle Vlielanders Protestanten zijn, wordt er des nachts een nachtlicht in de kamer geplaatst, waar het lijk ligt. Op den dag der begrafenis gaat ieder die zulks verkiest, uit eigen beweging (dus zonder voorafgaande uitnoodiging), naar het sterfhuis, en volgen het lijk grafwaarts. De vrouwen zijn bij die gelegenheid gesluijerd. Gedurende de dagen die de begrafenis voorafgaan, komen bekenden en vrienden rouw klagen in het sterfhuis; en hoe meer er komen, hoe grooter eer voor den overledene en voor de achterblijvenden. —Van het oude queesten, kweesten of vrijen, is alleen dit nog overgebleven, dat de verliefden of verloofden hunne bijeenkomsten meestal des nachts houden, en dus het grootste gedeelte van hunne nachtrust aan dat voor velen zoo zalige genot, opofferen, tot zoolang doorgaans, dat trouwen noodzakelijk is geworden. Echter moet men tot eer van Vlieland's jongelingschap zeggen, dat zij hun meisje, als het eens zoo verre is gekomen, nimmer verlaten, maar door een wettig huwelijk als hunne vrouw eeren; al bestaan er dan ook soms geene genoegzame middelen van bestaan. —Over ruwe ondeugden, zoo als b. v. dronkenschap, vechterijen, enz. valt hier hoogst zeldzaam te klagen. In beschaving staan de Vlielanders zeker niet achter bij de bewoners van andere zeeplaatsen. In hunne betrekking als loodsen, komen zij veel in aanraking met vreemdelingen. De zeevaart brengt ondervinding, menschen- en wereldkennis te weeg; en ofschoon dit vele aanleiding tot buitensporigheden geeft, zoo zou men nogtans der waarheid te kort doen, indien men omtrent hun zedelijk gedrag, over het algemeen, geen gunstig getuigenis gawe:—Van daar dan ook, dat de dronkaard of losbandige algemeen verachting inboezemt. Wat aangaat het volksonderwijs, dit is sedert de tien laatste jaren veel verbeterd, naardien elk kind thans van het openbaar onderwijs *kan*, en zoo veel mogelijk, *moet* gebruik maken. In vroegere jaren was dit niet zoo algemeen; zulks blijkt uit de omstandigheid, dat vele bejaarde lieden lezen noch schrijven kunnen. —De Nederlandsche taal wordt hier met een bijzonder accent, alleen den Vlielanders eigen, uitgesproken. Bepaalde regels zijn er echter niet van op te geven, daar dezelfde klank in verschillende woorden ook verschillend wordt gehoord. De *h* wordt meestal verzwegen dáár waar zij gehoord—en gehoord dáár waar zij verzwegen moest worden; zoo zegt men, b. v.: *ok* voor *hok*, en *heer* voor *eer*. Eenige klanken worden ook vaak verwisseld: zoo als *aa* met *ee* in paard; *ij* met *i* of *ui*. Zoo wordt o. a. het woord *ijs* uitgesproken als *huis*, en *huis* als *ies*: *posthuis*, *post-ies*; *schuit*, *schijt* of *schiet* (zeer kort), enz. Bij oude lieden is de uitspraak vrij temig of slepend; bij de jongere, en vooral bij vrouwen en meisjes, vlugger en

[32]

[33]

korter, zoodat men bijna zou kunnen zeggen, dat er op Vlieland eene mannelijke en vrouwelijke uitspraak bestaat. Een eigenlijk bijzonder taaleigen bestaat er echter op dit eiland niet. Bijzondere uitdrukkingen of spreekwoorden worden hier niet, of althans hoogst zeldzaam, gehoord. Even als op het eiland Marken, worden *vader* en *moeder* ook hier *taat* en *mem* genoemd. Een pas geboren kind heet een *bijtje* of *beitje*; *lief kind* is een *kostje*; *openbaren* is *openderen*; *van den hak op den tak springen*, is hier *van het houtje op het stokje*.

[34]

[Inhoud]

## AANTEKENINGEN.

I. De Hors is eene 3 à 4 uren lange zandbank, zonder eenige verhevenheid, welke echter door nu nog levende personen, voor het grootste gedeelte met duinen en vruchtbare valleijen bezet, gekend is, zelfs zoo, dat de Oost-Vlielanders in den zomer derwaarts gingen om hooi te winnen, waarvan zij iederen dag slechts één voer (wagenvracht) konden t' huis halen, wegens den verren afstand en de ongebaanden wegen. (*Vergelijk bladz. 10.*)

II. De Vlielanders zeegaten worden onderscheiden in:

a. Het Eijerlandsche Gat of West-Vlielanders Diep.

Hier liggen de algemeen bekende, gevaarlijke Eijerlandsche Gronden<sup>1</sup>, op wier steenachtigen bodem vele zware rolstenen of vleuten, benevens zware boomstammen gevonden worden. Naar men wil, zou er op de plaats waar thans de Eijerlandsche gronden liggen, een eilandje, met name de Buitengrind, gelegen hebben. Dit eiland of eilandje, zou oudtijds bewoond geweest zijn, en was de plaats waarop het Romeinsche legerhoofd Drusus een kasteel of sterkte bouwen liet, dat Flevum werd genoemd. In 1590 waren op de Buitengrind nog eenige, van zeer groote steenen gemetselde, putten aanwezig.

[35]

b. De Oost-Vlielanders zeegaten, tusschen Vlieland en het eiland Terschelling, zijn die gaten, waardoor de vliestroom in de Noordzee vloeit. De voornaamste vaarwaters zijn de Hollepoort en het Nieuwe gat, welke door de Noordergronden van elkander worden gescheiden. (*Vergelijk bladz. 10.*)

III. De Monnikensloot. Deze liep omstreeks den jare 1285 van Harlingen, voorbij Dijkshorne naar Vlieland. De inwoners van Dijkshorne—sedert eeuwen is deze plaats verdwenen—lagen deze vaart, op last van de Konversen van Ludingakerk aan, ten behoeve van het vervoer hunner goederen, en tevens ten gemakke van de geestelijke broeders van Ludingakerk, die zich langs dezen waterweg naar hunne landerijen en toen reeds bestaande luthoven of buitenplaatsen begaven. Ten tijde van de Ruiters was de Monnikensloot meermaals het winterverblijf der Nederlandsche oorlogsvloot. (*Vergel. bladz. 10, en zie verder Aant. VI.*)

IV. Oud-Stortemelk en Nieuw- of Noorder-Stortemelk, beide zeegaten tusschen Vlieland en Terschelling.

a. Eerstgenoemd zeegat, het gemakkelijkste vaarwater tusschen beide genoemde eilanden, werd omstreeks het midden der 18de eeuw voor het eerst betond. Het loopt in eene westelijke rigting, tusschen Vlieland's noordkust en de zandbank de Schol.

b. Het andere zeegat, ook de Slenk of het Tweede zeegat geheeten, loopt tusschen de Hollepoort en Oud-Stortemelk door. Dit vaarwater vooral, eischt zeer bekwame loodsen. Het niet naauwkeurig waarnemen der watergetijden, zou een hier binnenvallend vaartuig ongetwijfeld in groot gevaar brengen van tegen de droogten aangezet te worden door den stroom, die bij voorvloed dwars over het gat valt. (*Verg. bladz. 10.*)

[36]

V. Grind, oudtijds Grijnde, en thans ook wel Griend genoemd, was in vorige eeuwen een eiland in de Zuiderzee, grenzende ten Noorden aan de West-Meep, ten Oosten aan de Oost-Meep, ten zuiden aan de Oude Jetting, en ten Westen van den Vliestroom en aan de Nieuwe Jetting.

Dit eiland, dat eertijds aan het klooster van Lidlum behoorde, en van een door de kloosterbroeders gesticht vlek, met name Grind of Grijnd, zijnen naam ontleende, was vooral door eene hoogere ligging, langer dan het omgelegen land, bestand tegen de inbraken der Noordzee, doch moest eindelijk bij den geduchten stormvloed van 14 December 1287, gelijk bevorens reeds zooveel lands bewesten de Friesche kust, ook eene prooi der golven worden: het werd bijkans geheel

verwoest. Het op dit eiland gestichte vlek. Grind, dat volgens de oude oorkonden, ten jare 1222 door Sijard Siersma, den vierden Abt van Lidlum, met wallen en grachten in eenen verdedigbaren staat werd gebragt, werd ten bovengenoemde tijde (14 Dec. 1287) grootendeels verwoest, zoodat er slechts een tiental woningen overbleven. De kerk stortte in; de school, welke door de kloosterbroeders van Lidlum gesticht was, om de jeugd in kunsten en wetenschappen, en zelfs in de godgeleerdheid, te onderwijzen, onderging hetzelfde lot; terwijl al de verdedigingswerken vernield werden.

Het eiland Grind, na den voormelden watervloed van 1287 wel weder boven komende, stond daarna echter zoo zeer bloot aan de schuring van de steeds meer en meer in kracht toenemende uitstroomende slenken of wateren, dat het, naar het schijnt, tot in de 16de eeuw liep, eer het ophield dien omvang te bezitten, welken noodig was om die belangrijke runder-kudde te voeden, van welke men de oudtijds zoo vermaarde Grindsche kaas bekwaam. Bij den aanvang der 18de eeuw, stond op dit eiland, waarvan de tegenwoordige Grinderwaard het eenige overblijfsel is, nog een huis, en leverde het nog eenig hooi op. Thans is het reeds sedert lang onbewoond, doch bezit het nog steeds zoodanige hoogte, dat het bij dagelijkschen waterstand niet ondervloeit. Nog in deze eeuw verbleven er eenige konijnen op, van welke de laatsten bij den watervloed van 1825 verdronken zijn. Thans strekt Grind ten verblijve aan eene menigte zeevogels, wier eijeren door de hier omstreeks verkeerende schelpvisschers opgezocht worden. (*Verg.* bladz. [13.](#))

[37]

VI. Omtrent de veranderingen van het land in deze streken, lezen wij in de Friesche Cronijk het volgende:

„Anno 1222 was het nog Vant Vlie tot aan die Suijderzee geheel Landt; dan, vermits die groote vaerten die daerinne ghegraven worden, heeft die Noordzee sijn ganck en de inbrock daer inghenomen en ghecreghen, ende heeft veel Lands hier ende daer afghenomen, 't welck alles in die Middelsee weder aengheslaghen is.

Van welke vaerten men voorts, op 1234, het volgende leest:

„Daer ginck van dit stedeken (Harlingen) eenen schoonen diepen vaert tot aen Vlielant, recht voor Dicxhorne door, ende van daer voort aen het Texel, twelck die Luijkerksche conversen met hulp van d'inwoonders van Dicxhorne ghemaect hadden, opdat se des te gerieffelicker tot malcanderen condon comen, ende hiervan hiet noch een diepte omtrent Vlielant Monckesloot. Want die van Luijkerck dese tijt een cleijn cloosterken of te wthof op Vlielant hadden staen, daeromme dese vaert principaelijk ghemaect worde, hoewel nochtans het Gerbrando de abt van Luijkerck seer mishaeghde, vermits zij so na bij de Noortzee ghelegghen was, want dese Gerbrandus doen ter tijt al vreesde, dat naemaels naeghecomen is..... (1395 of 1396) oorsaeke van desen zijn geweest die van Enckelhuijsen, Medemblick, en de principaelijk die Sint Olofsche en Luijkercksche Conversen, die op Wieringen ende Tessel ende op 't Landt tusschen beijden woonden, want die veel slooten en diepe vaerten omtrent die Eijlanden ghemaect hadden, terwijlen zij die Landen in haer macht en ghewelt pleghen te hebben, waerdoor die Noortzee sijn inganck ende cracht heeft ghecreghen, zoodat West-Vrieslandt (dat nu Noort-Hollant hiet) niet alleenich van den Hollantschen Graven, maer oock door die Noortzee van 't andere Vrieslandt ghesepareert ende afgescheijden is”.....

Dese tijt (1395 of 1396) hadde die Noordzee de gaten van het Vlie en Tessel veel wijder ghemaect, als zij te voren pleghen te wesen, so datter nu een vrije vaert van die Noortsee voorbij Medemblick ende Enckelhuijsen al tot in de Suijderzee liep, daer te vooren eenen cleijnen sloot alleenich plach tusschen te wesen” (*Verg.* bladz. [14.](#))

[38]

VII. Van het verstuiven der duinen kan nog gezegd worden, dat o. a. het Oostersche Lid in betrekkelijk weinige jaren tijds, geheel van plaats is veranderd, zoodat van de lijken die in de vorige eeuw van een Engelsch oorlogschip, waarop de pest heerschte, en die voor of bij dat Lid waren begraven nu de beenderen in groote menigte aan de andere zijde, en zelfs reeds op eenigen afstand van dáár, te voorschijn komen. Ook vindt men aan den West-kant, op het Noorderstrand, de verveende of vergane stronken van zware boomstammen, zeker ook afkomstig van vroegere daar aanwezige bosschen. In het midden der duinen is het wrak van een schip blootgestoven. Ook vindt men in de duinen, op eenigen afstand van het strand, schelpen; zoodat men denkt, dat vroeger strand is geweest maar nu duinen zijn. (*Verg.* bladz. [14.](#))

VIII. Het Oude-Huizer-Lid, zoo genoemd naar eenige oude gebouwen, die dáár, misschien voor meer dan eene eeuw, gestaan hebben, waarvan tegenwoordig nog de steen en het puin gevonden wordt. „Ik heb,” dus deelde de Heer Kooij, op Vlieland, mij o. a. mede. „Ik heb wel eens hooren spreken van een dorp Opmeer op Vlieland, maar dit is bij de Vlielanders onbekend. Misschien is het deze buurt wel geweest, die naderhand de oude- of oud-huizen is genoemd.” (*Verg.* bladz. [15.](#))

IX. De Vallei van Malgom. Deze benaming is eene verbastering van Malaga. Op die plaats strandde een schip, dat van Malaga kwam, daarom Malaga's vaarder genoemd werd, en aan de strengste quarantaine onderworpen was. De bemanning, welke geene vrijheid had om in het dorp te komen, bouwde daar ter plaatse, ongeveer 1½ uur bewesten Oost-Vlieland, een steenen huisje, dat na hun vertrek daar is blijven staan, en later door de eilanders werd gebezigd, om, als zij eens uit spelerijden gingen, in dat huisje te vertoeven, dat echter onbewoond was, zoodat men zich genoodzaakt zag, zich op zulk een rijtocht van al het noodige te voorzien. Tegenwoordig is ook van dit huisje niets meer over, zelfs de plaats niet meer, waar het plagt te staan, daar de Noordzee ook hier haren verslindenden invloed gelden deed; doch dit gedeelte der duinen heeft den verbasterden naam van Malgom behouden. (*Verg.* bl. 15).

[39]

X. In de laatstvoorgaande 3 jaren zijn hier ter aanwinning van strand en duinen, aan de Oost- en Noordzijde van het eiland hoofden van rijswerk of zinkstukken op het strand tot in zee uitgelegd, die goed effect doen. Aan de oostzijde is daardoor reeds eene vrij groote uitgestrektheid vasten grond aangewonnen, waardoor zelfs het vaarwater, de Sloot, van rigting is veranderd; ook is het Noorderstrand dáár waar de hoofden zijn uitgelegd, merkbaar hooger en breeder geworden. Te bejammeren is het, dat het op Vlieland aan lieden ontbreekt, die zich geheel aan de ontginning der valleijen in de duinen kunnen wijden: wie weet, hoeveel bunders grond, die nu woest liggen, anders in vruchtbaar land zouden herschapen worden; immers, indien de verstuiving zooveel mogelijk belet, en er voor goede afwatering kan gezorgd worden. Met kleinere stukken gronds wordt het reeds met goed succes beproefd.

Dat ook hier de tijd eens rozen (vruchten) bare! (*Verg.* bladz. 15.)

XI. Dat het eiland Texel bij de Romeinen bekend geweest zij, is genoegzaam buiten twijfel; ja, het is zelfs meer dan waarschijnlijk, dat dit volk hier een gewoon verblijf heeft gehouden. De naam en ligging van de voornaamste plaats, op dat eiland, den Burg, schijnt zulks duidelijk aan te toonen, en men wil zelfs met zekerheid weten, dat de Romeinsche veldheer Drusus, de stichter van den oorspronkelijken Burg geweest zij. De tegenwoordige Hervormde Kerk aldaar, staat op een heuvel, vroeger omringd door eene gracht of sloot, de Burggracht geheeten, die eertijds veel breeder schijnt geweest te zijn, en welke heuvel dezelfde moet zijn, waarop Drusus zijne sterkte bouwde. Ook zijn in het begin der vorige eeuw aldaar eenige Romeinsche penningen gevonden, waarvan ik de afbeelding gezien heb; terwijl eene vroeger ontdekte tumulus of begraafplaats, mede als een overblijfsel van de Romeinen beschouwd moet worden; aangezien de daarin gevondene voorwerpen, de duidelijkste sporen van Romeinsche herkomst met zich voeren. Ook heeft men voor eenigen tijd, in eenen voormaligen heuvel op Texel, de Sommeltjesberg geheeten, doch die nu geslecht is, en op kleinen afstand oostwaarts van de Waal lag, eenige Romeinsche oudheden gevonden, bestaande in een aantal metalen huissieraden, waarbij een ketel, in welks binnenruimte een merk, en met kleine letters, de naam *Mutufof*, als ook metalen, in elkander sluitende lepels, met den naam *Adrianus F.*<sup>2</sup>

[40]

Zoo ook worden de Romeinen de stichters genoemd van eene stad welke tusschen de eilanden Texel en Wieringen lag, en Grebbe heette. Wanneer die stad te niet zij gegaan, kan met geene zekerheid bepaald worden: alleen weet men, dat zij in een der groote watervloeden, die er, naar luid der kronijken, in de jaren 350, 533, 695 en 733 hebben plaats gehad, verwoest is.

Deze stad lag ongeveer een half uur gaans Noordwaarts van het eiland Wieringen, aan het tegenwoordige Amsteldiep.

In 1710 was er nog eene groote hoeveelheid muurwerk overig. Omstreeks het midden der 17de eeuw is van daar veel duifsteen opgevischt, en naar Amsterdam gevoerd, tot fabricering van cement.

De beroemde Nicolaas Witsen was onderrigt dat daarbij veel beeldwerk was gevonden; doch, aangezien er bij de vroegere ontdekking daarvan, niemand tegenwoordig schijnt geweest te zijn, die dit muurwerk met kennis van zaken zoude hebben kunnen beschouwen, ter afleiding van den tijd wanneer, of van de personen door wier bemoeijingen Grebbe gesticht zoude zijn, zoo heeft hij dienaangaande geene nadere inlichtingen kunnen bekomen.

Volgens de nasporingen door Witsen in het werk gesteld, bleek het, dat Grebbe met eenen muur omringd was geweest die aan den Noordkant geheel, en aan de West- en Oostzijden ten deele onder het zand bedolven was; terwijl er aan de zuidzijde der stad sporen ontdekt werden van eene gracht, vóór den muur, waarin twee openingen (welligt uitwateringen) bespeurd werden. Ook ontdekte Witsen nog de grondslagen van een groot gebouw, met eenen voorhof, die door eenen 300 voet langen muur omringd was. (*Verg.* bladz. 19.<sup>3</sup>)

[41]



XII. Nog heden ten dage kunnen de visschers, ter plaatse waar vroeger West-Vlieland lag, hunne netten niet uitwerpen, zonder eene menigte steenen op te halen, die daar ter plaatse nog liggen als de onderzeesche overblijfselen van het dorp, dat eens eene haven had die vele groote Groenlandsvaarders en andere zeeschepen bevatte. Vele landerijen, om en bij West-Vlieland gelegen, bragten aan de kerk jaarlijks f 364 aan huur of pacht op; behalve nog van de Grie, een ander stuk lands, waarvan jaarlijks f 15 werd ontvangen.

Vele bewoners van West-Vlieland zijn van tijd tot tijd naar Texel vertrokken, voornamelijk naar Oosterend en Oost; misschien ook naar de Koog. Anderen vestigden zich te Oost-Vlieland. Tegenwoordig zijn hier nog namen die vroeger door West-Vlielanders gedragen zijn.

De zoogenaamde Jeneverbuurt, bij het Oude Schild op Texel, is ook gebouwd van de steenen van West-Vlieland, en heeft dien naam ontvangen van het overmatig gebruik van dat vocht, door de werklieden, die daar de steenen aanbragten en verbouwden. Vroeger bestond het uit meer huizen dan thans. Deze mededeeling werd mij van den Edel Achtb. Heer Zunderdorp, Burgemeester van Vlieland, door tusschenkomst van den Heer Kooij, aldaar. De Heer Zunderdorp vernam deze bijzonderheid van eenen man, van omstreeks negentigjarigen leeftijd, die nog aan het Oude Schild woont, en wiens moeder eene West-Vlielandsche was. Deze deelde het haren zoon weder bij overlevering mede. (*Verg.* bladz. 22 onder aan de noot.)

XIII. Zoo dikwijls als de Hollandsche oorlogsvloot bij of onder Vlieland ten anker lag, verbleef de Ruiters aldaar in een groot ruim dubbel heerenhuis, dat voor slechts weinige jaren gesloopt is; naast hetzelfde stond een ander groot ouderwetsch gebouw; beiden toonden duidelijk wat dit dorp eenmaal was, voor het door zoovele lotwisselingen tot het verval is geraakt, waarin het thans verkeert. Mogt eenmaal het plan in overweging genomen en ten uitvoer gebracht worden, om, door eene doorgraving van den zoogenaamden Rigchel, eene doorlopende haven te maken, welke de Vliereede met de tegenwoordige haven of met de Sloot vereenigt: Wie weet welke gevolgen dit voor Vlieland's welvaart zoude opleveren; en zeker zou het voor de menigvuldige koopvaardijsschepen eene meer veilige legplaats opleveren, dan de Reede hun tegenwoordig aanbiedt. (*Verg.* bladz. 25.)

[42]

XIV. Ten opzichte van de pogingen tot opdelving der schatten, welke bij het vergaan van *the Lutine* verloren geraakt zijn, lazen wij dezer dagen, in de Amsterdamsche Courant, de volgende mededeeling:

(Harlingen 19 Julij 1857). „In het jaar 1799 strandde bij Terschelling (?) het Engelsche schip *the Lutine*, met eene rijke lading, waaronder zich bevonden eene menigte zilveren en gouden munten en staven. Eenige malen werd beproefd uit het wrak, dat diep onder water in het zand was gezonken, iets van de kostbare lading te bergen. Sedert 1843 werd dit niet weder ondernomen, ofschoon men voorzeker houdt, dat er zich nog zeer veel aan waarde in het wrak bevindt. Thans evenwel (zoo schrijft de kommissie uit de deelhebbers in de onderneming op de *Lutine* aan die deelhebbers) schijnt het regte tijdstip daar te zijn om met vrucht iets op het wrak te beproeven. De bijzondere diepte toch *bij* en de verlegging der banken *waartusschen*, het wrak gezonken ligt doet vermoeden, dat het van zand ontbloot is. Wat dit vermoeden versterkt is, dat in het voorjaar zich eene zeeton aan het wrak hechtte die door den visscherman C. Wever met een stuk van het voorschip opgehaald werd.

Nu vernemen wij, dat onlangs den Heer L. Taurel, natuurkundige te Kampen, aangeboden heeft om, tegen aandeel in de bergloonen, te beproeven wat er in dezen mogelijk zij, indien de Kommissie de onkosten voor opdrijving en aanwijzing voor zich neemt. De Kommissie heeft dit aanbod aangenomen, en den Heer Taurel ½ in het bergloon toegezegd. Zoodra nu de benodigde gelden daarvoor gestort zijn, door de deelhebbers, zien wij de hervatting dier onderneming te gemoet.” (*Vergel.* bladz. 27.)

## COLOFON

### Beschikbaarheid

Dit eBoek is voor kosteloos gebruik door iedereen overal, met vrijwel geen beperkingen van welke soort dan ook. U mag het kopiëren, weggeven of hergebruiken onder de voorwaarden van de [Project Gutenberg Licentie](http://www.gutenberg.org) bij dit eBoek of on-line op [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org).

Dit eBoek is geproduceerd door het on-line gedistribueerd correctie team op [www.pgdp.net](http://www.pgdp.net).

Scans voor dit boek zijn beschikbaar via de [Koninklijke Bibliotheek](http://www.koninklijkebibliotheek.nl) in Den Haag.

## Codering

Dit boek is weergegeven in oorspronkelijke schrijfwijze. Afgebroken woorden aan het einde van de regel zijn stilzwijgend hersteld. Kennelijke zetfouten in het origineel zijn verbeterd. Deze verbeteringen zijn aangegeven in de colofon aan het einde van dit boek.

## Documentgeschiedenis

2013-11-03 Begonnen.

## Externe Referenties

Dit Project Gutenberg eBook bevat externe referenties. Het kan zijn dat deze links voor u niet werken.

## Verbeteringen

De volgende verbeteringen zijn aangebracht in de tekst:

| <b>Bladzijde</b>       | <b>Bron</b>             | <b>Verbetering</b>    |
|------------------------|-------------------------|-----------------------|
| <a href="#">10</a>     | strijdt                 | strijd                |
| <a href="#">13</a>     | het                     | [ <i>Verwijderd</i> ] |
| <a href="#">13</a>     | dezit                   | bezit                 |
| <a href="#">14</a>     | )                       | ,                     |
| <a href="#">14, 15</a> | [ <i>Niet in bron</i> ] | ,                     |
| <a href="#">14</a>     | West-vlieland           | West-Vlieland         |
| <a href="#">16</a>     | westersche              | Westersche            |
| <a href="#">n.v.t.</a> | [ <i>Niet in bron</i> ] | .                     |
| <a href="#">23</a>     | huize                   | huizen                |
| <a href="#">25</a>     | Presidenf               | President             |
| <a href="#">26</a>     | Eijerlandsbe            | Eijerlandsche         |
| <a href="#">27</a>     | aan                     | [ <i>Verwijderd</i> ] |
| <a href="#">27</a>     | ,                       | .                     |
| <a href="#">27</a>     | 2                       | 3                     |
| <a href="#">28</a>     | 3                       | 4                     |
| <a href="#">28</a>     | 5                       | 6                     |
| <a href="#">29</a>     | 6                       | 7                     |
| <a href="#">30</a>     | 7                       | 8                     |
| <a href="#">30</a>     | 22° 43' 23"             | 5° 3' 19"             |
| <a href="#">31</a>     | [ <i>Niet in bron</i> ] | dag                   |
| <a href="#">32, 41</a> | [ <i>Niet in bron</i> ] | )                     |
| <a href="#">32</a>     | bekende                 | bekenden              |
| <a href="#">32</a>     | geeft                   | [ <i>Verwijderd</i> ] |
| <a href="#">37</a>     | Harlingen               | Harlingen             |
| <a href="#">37</a>     | .                       | ,                     |
| <a href="#">38</a>     | Mallaga                 | Malaga                |
| <a href="#">38</a>     | plaaste                 | plaatse               |
| <a href="#">40</a>     | )                       | [ <i>Verwijderd</i> ] |
| <a href="#">42</a>     | [ <i>Niet in bron</i> ] | "                     |

<sup>1</sup> De Noordelijkste uithoek van Eijerland, dat vóór ruim twee eeuwen een eiland op zich zelf was, doch sedert met Texel is vereenigd, draagt den naam van het Engelsche Kerkhof. Het erlangde dien naam vanwege het groot aantal schipbreukelingen dat hier den dood vond en begraven werd. Geen wonder, voorwaar! zoo men van Engelsche zeelieden, over Eijerland sprekende, meermaals hoort zeggen: „*Damm Egg Island!*”

<sup>2</sup> Zie onze beschrijving van het eiland Texel en zijne Bewoners, bladz. 41. Een paar jaar geleden vond men elders op Texel Spaansch geld.

<sup>3</sup> Zie: *Het Eiland Wieringen en zijne Bewoners*, door F. Allan, Amsterdam, Weijting (bladz. 9-11.)

\*\*\* END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HET EILAND VLIELAND EN  
ZIJNE BEWONERS \*\*\*

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

**START: FULL LICENSE**  
**THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE**  
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at [www.gutenberg.org/license](http://www.gutenberg.org/license).

**Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works**

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org). If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website ([www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org)), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

## **Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™**

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org).

## **Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation**

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at [www.gutenberg.org/contact](http://www.gutenberg.org/contact)

## **Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation**

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit [www.gutenberg.org/donate](http://www.gutenberg.org/donate).

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: [www.gutenberg.org/donate](http://www.gutenberg.org/donate)

## **Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works**

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a

copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility:  
[www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org).

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.